

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Izabrana dela u ovom izdanju deo su svetskog javnog književnog dobra.
Copyright © 2019 za ovo izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02564-4

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

A.P. ČHOV

*DAMA SA
PSETANCETOM
i druge pripovetke*

VULKAN
IZDAVAŠTVO
Beograd, 2019.

ANA O VRATU

I

Posle venčanja izostala je čak i najobičnija zakuska; mladenci su ispili po čašu vina, presvukli se i odvezli na stanicu. Umesto svadbenog veselja i večere, umesto muzike i igre – krenuli su na hodočašće, put dug nekih dvestotinak vrsta. Mnogi su to prihvatili sa odobravanjem, govoreći da je Modest Aleksejič čovek od karijere i da više nije mlad, te da mu razuzdana svadba zapravo ne bi baš ni priličila; a i dosadno je slušati muziku kada se pedesetdvogodišnji činovnik ženi mladom koja jedva da je napunila osamnaestu. Govorkalo se i to da je Modest Aleksejič, kao skrupulozan čovek, to putovanje u manastir u stvari preduzeo radi toga da bi svojoj mlađušnjoj suđenici dao na znanje kako on i u braku na prvo mesto postavlja religiju i moral.

Ispratili su mladence. Mnoštvo kolega i rodbine stajalo je s podignutim čašama i čekalo da voz krene pa da im dovikne

„živeli“, a Petar Leontič, njen otac, sa cilindrom na glavi i u nastavničkom fraku, već pripit i bled kao krpa, s čašom u ruci, stalno se izvijao prema prozoru i kumio:

– Anjuta! Anja! Anja, samo jednu reč!

Anja se nagnula kroz prozor, a on je frfljao, zapahnjujući je zadahom vina, šaputao joj u uho nešto sasvim nerazgovetno, krstio joj lice, grudi i ruke; dah mu je bio isprekidan, a u očima su mu svetlucale suze. Petja i Andrijuša, Anjina braća, gimnazisti, potezali su ga odastrag za frak i zbunjeno molili:

– Tatice, dosta je... Tatice, nemoj...

A kad je voz krenuo, Anja je videla kako joj otac, povodeći se i prolivajući vino, trči za vagonom i kako mu se na licu ogledaju bespomoćnost, dobrota i osećanje krivice.

– Ura-a-a! – vikao je.

Mladenci ostadoše sami. Modest Aleksejič osmotri klupe, razmesti stvari po prtljažnicima i smešeći se sede spram svoje mlade žene. Bio je on činovnik osrednjeg rasta, prilično gojan, bucmast, dobro uhranjen, s dugim zaliscima i bez brkova, a njegova obrijana, okrugla i vrlo izražena brada ličila je na petu. Ipak, najkarakterističniji na njegovom licu bio je taj nedostatak brkova, to sveže izbrijano, golo mesto koje je postepeno prelazilo u debele i kao pihtija drhtave obraze. Držao se ozbiljno, pokreti su mu bili laki, a ponašanje nekako dobroćudno.

– Ne mogu a da se sada ne setim jednog slučaja – reče on, sve jednako se smeškajući. – Pre nekih pet godina, kada je Kosorotov dobio Orden Svete Ane drugog stepena i došao da zahvali, njegova svetlost ovako se izrazila: „Dakle, vi sada

imate tri Ane: jednu na reveru, a dve oko vrata.“ Baš nekako u to vreme Kosorotovu se vratila žena, džangrizava i lakomislena osoba, koja se zvala Ana. Verujem da, kad ja dobijem Anu drugog stepena, njegova svetlost neće imati povoda da i meni kaže to isto.

Smešio se svojim sitnim očima. A i Anja se osmehivala, uzbuđena od pomisli da je taj čovek svakog trena može poljubiti svojim debelim i vlažnim usnama, i da ona više nema prava da mu to ne dozvoli. Plašili su je mlitavi pokreti njegove gojazne telesine, strahovala je i gadila se od toga. On ustade, polako skide orden s vrata, potom i frak i prsluk i obuče kućni ogrtač.

– Tako – reče, sedajući pored Anje. Ona se sećala kakvo je mučenje za nju bilo venčanje; činilo joj se da je i sveštenik, i gosti, i svi u crkvi gledaju sažaljivo: zašto, zašto se ona tako lepa i ljupka udaje za tog nezanimljivog gospodina u godinama? Još jutros bila je oduševljena što je sve tako dobro ispalo, a tokom trajanja venčanja i sada u vagonu osećala se krivom, prevarenom i smešnom. Eto, udala se za bogatog čoveka, a novca ipak nije imala, venčanu haljinu sašila je na poček, i danas, kad su je ispraćali otac i braća, po licima im je videla da nisu imali ni prebijenog cvonjka. Da li će oni danas večerati? A sutra? I njoj se tada ukaza da otac i njena braća sede bez nje gladni, osećajući istu onakvu tugu kakvu su osećali prve večeri posle majčine sahrane.

„Kako sam nesrećna!“, mislila je Anja. „Zašto sam tako nesrećna?“

Nezgrapno, kao u svemu odmeren čovek, pritom neiskus-
san u ophođenju sa ženama, Modest Aleksejič je obgrlio njen
struk i dodirivao je po ramenu, a ona je mislila na novac, na
majku i njenu smrt. Kada joj je majka umrla, njen otac, Petar
Leontič, nastavnik kaligrafije i crtanja u gimnaziji, odao se
piću, i nastupila je beda; dečaci nisu imali ni čizama ni ka-
ljača, a oca su vukli po sudu, dolazio je sudski izvršitelj i po-
pisivao nameštaj... Kakva sramota! Anja je morala da dvori
pijanog oca, da krpi braći čarape, da ide na pijacu, i kad su
hvalili njenu lepotu, mladost i otmeno držanje, njoj se činilo
da ceo svet vidi njen jeftin šešir i rupe na cipelama zamazane
mastilom. Opsedala ju je nasrtljiva, uznemirujuća slutnja,
praćena noćnim suzama, da će oca uskoro otpustiti iz gi-
mnazije zbog njegove slabosti, da on to neće uspeti da izdrži
i da će umreti kao što im je majka umrla. Ali odnekud su se
našle samilosne žene i stale da traže dobrog čoveka za Anju.
I uskoro se ukazao ovaj isti Modest Aleksejič, koji nije bio ni
mlad ni lep, ali je bio pri parama. U banci je imao sto hiljada
i uz to nasleđeno imanje koje je davao pod zakup. Bio je to
čovek od principa i dobro je stajao kod njegove svetlosti; za
njega nije predstavljalo nikakvu poteškoću, bar tako su go-
vorili Anji, da od njegove svetlosti uzme cedulju za direktora
gimnazije, pa čak i za okružnog školskog načelnika da Petra
Leontiča ne otpuste...

Dok su joj kroz misli promicale sve te pojedinosti, odjed-
nom se začula muzika; nahrupila je kroz prozor praćena lar-
mom glasova. To se voz zaustavio u nekoj maloj stanici. U du-
bini perona, iz gomile svetine, dopirala je svirka na harmonici

i jeftinoj, ciknutoj violini, a iza visokih breza i topola, tamo odnekud od letnjikovaca, obasjanih mesečinom, razlegali su se zvuci vojne muzike: mora da je u letnjikovcima bila igranka. Po peronu su se vrzmali ljudi koji su došli na odmor i varošani koji su navraćali ovamo da se po lepom vremenu nadišu čistog vazduha. Među njima bio je i Artinov, vlasnik letovališta, bogataš, visok i krupan, crnomanjast čovek koji je ličio na Jermanina, izbuljenih očiju, u nekom čudnom odelu. Košulja mu je bila raskopčana na grudima, na nogama je imao visoke čizme sa mamuzama, a s ramena mu je visio crni ogrtač koji se vukao po zemlji kao ženski šlep. Pratila su ga dva hrta spuštenih šiljatih njuški.

U Anjinim očima još su svetlucale suze, ali ona nije više mislila ni na majku, ni na novac, ni na svoju svadbu; stezala je ruke poznanicima, gimnazijalcima i oficirima, veselo se smejala i brzo ponavljala:

– Zdravo! Dobro veče! Kako ste?

Izašla je na platformu, na mesečinu, i stala tako da je celu vide u novoj divnoj haljini i sa novim šeširom.

– A zbog čega stojimo ovde? – pitala je.

– Ukrštanje – odgovorili su joj – čekaju poštanski voz.

Primetivši da je gleda Artinov, ona koketno zažmiri i počeo glasno da govori francuski. Zato što je njen glas zvučao tako divno, što se čula muzika i mesec se ogledao u jezeru, zato što ju je tako požudno i radoznalo posmatrao Artinov, inače poznati donžuan i bekrija, i zato što su svi bili veseli, ona najednom oseti poplavu radosti, i kad se voz trgnu iz mesta i njeni poznanici oficiri, opraštajući se s njom, salutiraše, ona je već

pevušila polku, čije je zvuke za njom slala vojna muzika koja je trešala tamo negde iza drveća. Anja se vrati u svoj kupe osećajući kako je na toj maloj stanici dobila toliko samouverenosti da, bez obzira na sve, bezuslovno mora biti srećna.

U manastiru su mladenci proveli dva dana, a zatim su se vratili u grad. Stanovali su u državnom stanu. Kada je Modest Aleksejič odlazio na dužnost, Anja je svirala klavir, plakala od dosade ili bi legla na divan i čitala romane ili listala modne žurnale. Za ručkom je Modest Aleksejič mnogo jeo i mleo o politici, o imenovanjima, premeštajima i nagradama, o tome kako treba raditi i kako porodični život nije naslađivanje nego dužnost, i još da kopejka čuva rublju, te da on iznad svega na svetu postavlja religiju i moral. I, držeći u ruci nož kao mač, govorio je:

– Svaki čovek mora imati svoje obaveze!

Anja ga je slušala, plašila se i od straha nije mogla da jede, pa se obično gladna dizala od stola. Nakon ručka muž se odmarao, glasno hrćući, a ona je odlazila svojim. I otac i dečaci gledali su je nekako čudno, kao da su je pred samo njeno napuštanje roditeljskog doma osudili zbog toga što se zarad novca udala za čoveka nevoljenog, dosadnog, nepodnošljivog; zbunjivala ih je i vređala njena šuštava haljina, narukvice i, uopšte, njena spoljašnjost dame; u njenom prisustvu oni su se pomalo snebivali i nisu znali o čemu s njom da razgovaraju, ali su je ipak kao i ranije voleli i nisu se još bili navikli da ručaju bez nje. Sedala je i jela s njima šči, kašu i krompir, pržen na ovčijem loju, koji je zaudarao na sveću. Petar Leontič je drhtavom rukom nalivao votku iz stone boce i ispijao čašicu brzo,

požudno i s gađenjem, a onda je ispijao drugu, treću... Petja i Andrijuša, mršavi i bledi dečaci krupnih očiju, uzimali su bocu i bespomoćno govorili:

– Nemoj više, tatice... Dosta je, tatice... I Anja bi se usplahirila i molila ga da više ne pije, a on bi u trenu planuo i lupio šakom po stolu.

– Niko mene neće kontrolisati! Ne dozvoljavam! – vikao je. – Derani! Šmizla! Sve ću vas isterati!

Ali su se, uprkos tome, u njegovom glasu osećali slabost i dobrota, i niko ga se nije bojao. Posle ručka obično se doterivao; onako ubledeo, s posekotinama od brijanja na bradi, istežući tanak vrat, po pola sata bi stajao pred ogledalom i lickao se – češljao, sukao crne brkove, parfemisao se i vezivao kravatu, a onda navlačio rukavice, stavljao cilindar i odlazio da drži privatne časove. A ako je, kojim slučajem, bio praznik, ostajao je kod kuće i slikao ili svirao na harmonijumu, koji je šištao i preskakao; nastojao je da izvuče iz njega skladne i prijatne zvuke, i pevušio je, ili se pak ljutio na dečake:

– Gadovi jedni! Nevaljalci! Pokvarili su mi instrument.

Uveče je Anjin muž igrao karte sa svojim kolegama koji su stanovali pod istim krovom državne zgrade. U isto vreme okušavale su se činovničke žene, ružne, u neukusnim haljinama, grube kao kuvarice, i u stanu su tada počinjale spleteke isto tako ružne i neukusne kao i same te činovnikuše. Događalo se da su Modest Aleksejič i Anja odlazili u pozorište. Za vreme pauze on je ni koraka nije puštao od sebe, nego je podruku s njom šetao po hodnicima i foajeu. Čim bi se s nekim pozdravio, odmah bi šapnuo Anji: „Državni savetnik... primljen kod

njegove svetlosti...“, ili: „Dobrostojeći... ima svoju kuću...“ Kad bi prolazili pored bifea, Anja bi poželela nešto slatko; volela je čokoladu i štrudlu od jabuka, ali ona nije imala novaca, a ustručavala se da traži od muža. On je uzimao krušku, gnječio je prstima i kolebljivo pitao:

– Koliko košta?

– Dvadeset pet kopejki.

– Oho! – odgovarao je i vraćao krušku na mesto; ali kako mu je ipak bilo neugodno da ode od bifea a da ništa ne kupi, tražio je soda-vodu i sam ispijao celu bocu, tako da su mu suze navirale na oči. U tim trenucima Anja nije od mržnje mogla očima da ga vidi.

Ili bi joj, zajapurivši se namah, žurno rekao:

– Nakloni se onoj staroj dami!

– Ali ja se s njom ne poznajem.

– Ne mari. To je žena upravnika finansijskog odseka! Nakloni se, kad ti kažem! – gundao je bez namere da odustane. – Neće ti otpasti glava.

I Anja bi se naklonila, i glava joj zaista ne bi otpala, ali joj je zbog toga bilo teško. Činila je sve što je on tražio i ljutila se na sebe što ju je prevario kao poslednju ludu. Udala se za njega samo radi novca, ali, eto, sada je novca imala manje nego pre udaje. Ranije joj je bar otac davao po dvadeset kopejki, a sada – ostala je bez prebijene pare. Da uzima krišom ili da traži, to nikako nije mogla, bojala se muža i drhtala pred njim. Činilo joj se da u duši oduvek nosi strah od tog čoveka. Nekad, u detinjstvu, direktor gimnazije je za nju bio najuticajnija i najstrašnija sila; nailazila je poput oblaka, ili parne lokomotive, spremne da

je satre; druga takva sila, o kojoj se u porodici stalno govorilo i koje su se odnekud svi bojali, bila je njegova svetlost; a bilo je i još desetak manjih sila. Među njima i profesori gimnazije, strogi, neumoljivi, obrijanih brkova, i eto, sada, najzad, Modest Aleksejič, čovek od principa, koji je čak i likom podsećao na direktora. I u Anjinoj uobrazilji sve su se te sile slivale u jedno, i u obliku nekog strašnog, ogromnog belog medveda ustremljivale na slabe i krive, na onakve kao što je njen otac, i ona se bojala da kaže nešto suprotno, pa se namešteno smešila, izražavajući prividno zadovoljstvo kad su je grubo milovali i skrnnavili zagrljajima koji su u njoj izazivali užas.

Samo se jednom Petar Leontič osmelio da zatraži od Modesta Aleksejiča pedeset rubalja na zajam, da bi platio neki vrlo neprijatan dug, ali kakve su to bile muke!

– Dobro, ja ću vam dati – rekao je Modest Aleksejič porazmislivši – ali vas upozoravam da vas više neću pomagati dok ne prestanete da pijete. Takva slabost je sramota za čoveka u državnoj službi. Ne mogu da vam ne napomenem opštepoznatu činjenicu da je ta nastranost upropastila mnoge sposobne ljude; da su se uzdržavali, možda bi s vremenom postali visoki dostojnici.

I otpočinjale bi dugačke rečeničke konstrukcije: „ukoliko...“, „polazeći od te postavke...“, „s obzirom na to što sam upravo rekao...“, a jadni Petar Leontič se mučio zbog tog poniženja, osećajući snažnu želju da nešto popije.

I dečaci su, kad bi došli kod Anje u goste, obično u podrtoj obući i iznošenim pantalonama, takođe morali da slušaju njegove vakele.

– Svaki čovek mora da ima svoje obaveze! – govorio im je Modest Aleksejič.

Ali novaca im nije davao. No zato je Anji poklanjao prstene, narukvice i broševe, govoreći da je te stvari dobro čuvati za crne dane. I često je otvarao njenu komodu, obavljajući kontrolu: jesu li sve stvari na svom mestu.

II

Uto je došla zima. Još znatno pre Božića u lokalnom listu bilo je objavljeno da će 29. decembra u Plemićkom domu biti održan uobičajeni zimski bal. Modest Aleksejič se svake večeri posle karata uzbuđeno sašaptavao sa činovničkim ženama, zabrinuto zagledajući u Anju, a zatim dugo hodao iz jednog ugla u drugi, sve kao nešto razmišljajući. Najzad jednom, kasno uveče, stade pred Anju i reče:

– Ti treba da sašiješ sebi balsku haljinu. Razumeš? Samo, molim te, najpre se posavetuj sa Marijom Grigorjevnom i Natalijom Kuzminišnom.

I dade joj sto rubalja. Ona uze novac, ali, naručujući balsku haljinu, ni s kim se nije savetovala, samo je s ocem porazgovarala, trudeći se da zamisli kako bi se za bal obukla njena mati. Njena pokojna majka uvek se sama odevala po poslednjoj modi, stalno se baveći i oko Anje; oblačila ju je elegantno, kao lutku, naučila je da govori francuski i da izvanredno igra mazurku (do udaje mati je pet godina služila kao guvernant). Anja je isto tako kao i njena majka umela da od stare

haljine napravi novu, da u benzinu opere rukavice, da pozajmi bižuteriju i isto kao i njena majka umela je da zažmuri, da koketuje, da pozira, i kad je potrebno da se oduševljava i da gleda tužno i zagonetno. Od oca je nasledila tamnu boju kose i očiju, nervozne pokrete i naviku da se neprestano doteruje.

Kada je Modest Aleksejič pola sata pre odlaska na bal ušao u njenu sobu bez redengota, da bi pred njenim ogledalom stavio orden oko vrata, očaran Anjinom lepotom i sjajem nove, vazdušaste haljine, raščešlja svoje zaliske i reče:

– Vidi samo kakva si mi... vidi kakva si! Anjata! – i nastavi, nenadano prelazeći na svečan ton. – Ja sam tebe usrećio, a danas ti mene možeš usrećiti. Molim te, predstavi se supruzi njegove svetlosti! Tako ti boga! Preko nje mogu da dobijem dužnost višeg referenta!

Na bal su se odvezli kočijom. Evo već Plemičkog doma i ulaza sa vratarem, tu je i predsoblje sa garderobom, bundama, eto i užurbanih lakeja i dekoltovanih dama koje se lepezama štite od promaje; miriše na plin iz lampi i na vojnice. Kada je Anja, idući uz stepenice podruku s mužem, čula muziku i u ogromnom ogledalu ugledala sebe od glave do pete, osvetljenu mnoštvom svetiljki, u duši joj se javila radost i osećanje sreće istovetno onom doživljenom one večeri pod mesečinom na maloj železničkoj postaji. Koračala je ponosno i samouvereno, prvi put sigurna da više nije devojčica nego dama, nehotično, hodom i držanjem, podražavajući svoju pokojnu majku. Prvi put u svom životu osećala se bogatom i slobodnom. Čak ni prisustvo muža nije joj više smetalo jer, čim je prešla prag Plemičkog doma, instinktivno je osetila da

je blizina starog muža nimalo ne ponižava, naprotiv, ona joj daje svojstvo delikatne tajanstvenosti, a upravo se takva toliko sviđa muškarcima. U velikoj sali već je grmeo orkestar i počinjala igranka. Navikla na oskudnost državnog stana, Anja sada, obuzeta utiscima bleštavog osvetljenja, šarenila, muzike i brujanja, prođe pogledom po sali i pomisli: „Ah, kako je lepo!“ Odmah je u gužvi uočila sve svoje poznanike, sve sa kojima se ranije sretala na raznim svečanim večerima ili veseljima, sve oficire, nastavnike, advokate, činovnike, spahije, njegovu svetlost, Artinova i dame iz višeg društva, nakindurene, sa prenaplašenim dekolteima, lepe i ružne; one su već zauzimale svoja mesta u kućicama i separeima dobrotvornog bazara, e da bi otpočele prodaju u korist sirotinje. Krupan oficir s epoletama – s njim se upoznala u Starokijevskoj ulici dok je još bila gimnazistkinja, a sad mu ni prezimena nije mogla da se seti – izniče kao iz zemlje i pozva je na valcer, i ona se ote od muža. I, evo, već joj se činilo da plovi u jedrilici dok oko nje besni bura, i da je muž ostao negde daleko na obali... Plesala je strasno i zanosno i valcer, i polku, i kadril, sve prelazeći iz ruke u ruku; bila je opijena muzikom i žamorom, mešala je ruski i francuski, vrskala je i smejala se ne misleći više na muža, ni na koga i ni na šta. Privlačila je muškarce, to je bilo jasno; drukčije nije moglo ni biti; gubila je dah od uzbuđenja, grčevito stezala lepez u rukama, odjednom osećajući žeđ. Priđe joj otac, Petar Leontič, u izgužvanom fraku koji je mirisao na benzin, i pruži joj tacnicu crvenog sladoleda.

– Čarobna si danas – reče joj, gledajući je oduševljeno.
– Nikada mi još nije bilo tako žao što si požurila da se udaš...

Zašto? Ja znam da si to učinila radi nas, ali... – on drhtavim prstima izvuče mali svežanj novčanica i reče: – To sam danas dobio za časove i sada mogu da vratim dug tvom mužu.

Anja mu gurnu u ruke tacnicu i, obuhvaćena nečijim rukama, uznesse se u daljinu; preko ramena svog kavaljera videla je još samo kako njen otac, klizeći po parketu, prihvati neku damu i polete s njom po sali.

„Kako je drag kada je trezan“, pomisli ona.

Mazurku je plesala s onim istim krupnim oficirom; on se kretao nadmeno i tromo, kao hrpa mesa u uniformi, izvijao je ramenima i grudima i teško dizao noge – nimalo mu se nije plesalo, a ona je lepršala oko njega dražeći ga svojom lepotom i svojim obnaženim vratom; oči su joj plamsale izazovno i pokreti joj behu strastveni, ali on je postajao sve ravnodušniji, pružajući k njoj ruke milostivo, poput nekog kralja.

– Bravo, bravo! – čuli su se glasovi iz publike.

Malo-pomalo krupan oficir se zagrejao; živnuo je, uzbuđio se i, predavši se oduševljenju i zanosu, sada se kretao lako, mladalački, a Anja je samo izvijala ramenima i gledala ga lukavo, kao da je ona sada bila kraljica, a on rob, i dok je to trajalo, njoj se činilo da ih gleda cela dvorana, da su svi ti ljudi zadivljeni i da im zavide. Tek što je krupni oficir stigao da joj zahvali, publika se najednom razmače, muškarci se nekako čudno ukočiše i spustiše ruke... To se njoj približavala njegova svetlost, u fraku s dvema zvezdama. Da, to se njegova svetlost uputila baš k njoj, gledajući je pravo u oči, sladunjavo se smešeći i pri tom mrdajući usnama, što je uvek činila kad bi ugledala lepu ženu.

– Vrlo mi je drago, vrlo mi je drago... – počeo on. – Narediću da vašeg muža strpaju u zatvor zato što je sve do večeras krio od nas takvo blago. Imam za vas poruku od moje žene – nastavi, pružajući joj ruku. – Vi treba da nam pomognete... Da... Treba da dobijete nagradu za lepotu... kao u Americi... Da... Amerikanci... Moja žena vas s nestrpljenjem očekuje.

I odvede je u kućicu postarijoj dami, čiji je donji deo lica bio tako nesrazmerno veliki da se činilo da u ustima drži veliki kamen.

– Pomozite nam – reče ona otežući kroz nos. – Sve lepe žene rade u dobrotvornom bazaru, samo se vi zabavljate. Zašto nećete da nam pomognete?

Potom je otišla, a Anja je zauzela njeno mesto kraj srebrnog samovara i šolja. Odmah je počela vrlo živahna trgovina. Za jednu šolju čaja Anja nije primala manje od rublje, a krupnog oficira su primorali da popije tri šolje. Prišao je i Artinov, bogataš buljavih očiju, astmatičar, ali ovaj put ne u onoj svojoj čudnoj odeći, u kojoj ga je Anja videla letos, nego u fraku kao i svi ostali. Ne skidajući pogled sa Anje, on je popio čašu šampanjca i platio sto rubalja, zatim je popio šolju čaja i dao još sto – i to sve ćutke, mučeći se sa svojom astmom... Anja je privlačila mušterije, i uzimala im novac, već duboko ubeđena da njeni osmesi i pogledi tim ljudima pričinjavaju samo veliko zadovoljstvo. I polako je shvatala da je stvorena isključivo za taj i takav, bučan, sjajan i radostan život sa muzikom, plesovima, obožavaocima, i njen davniji strah pred silom koja joj je pretila uništenjem sada joj je izgledao ništavan, smešan; nikoga se više nije bojala, i samo

je žalila što u blizini nije njena majka da se zajedno s njom raduje njenim uspesima.

Petar Leontić, bleđ, ali čvrsto se držeći na nogama, prišao je njenoj kućici i zatražio čašicu konjaka. Anja je pocrvenela, očekujući da će reći nešto neumesno (stidela se što ima takvog siromašnog i običnog oca), ali on je samo navrnuo svoju čašicu, izvadio iz svog malog svežnja deset rubalja i važno se udaljio, ne rekavši ni reči.

Malo kasnije ona ga je videla kako pleše grand rond i kako se ovaj put već klati i, na veliko zaprepašćenje svoje dame, nešto uzvikuje. Anja se seti kako se pre tri godine na balu isto tako klatio i vikao; završilo se time što ga je redar odvezao kući da spava. Sutradan mu je direktor zapretio da će ga izbaciti iz službe. I ta je uspomena iskrsla baš u nezgodan čas.

Kada su u kućicama pogasili samovare i umorne dobrotvorke predale novac postarijoj dami s kamenom u ustima, Artinov je uzeo Anju podruku i poveo je u dvoranu u kojoj je bila servirana večera za sve učesnike dobrotvornog bazara. Večeri je prisustvovalo dvadesetak osoba, ne više, ali je bilo veoma bučno. Njegova svetlost održala je zdravicu: „U ovoj raskošnoj trpezariji bilo bi lepo nazdraviti nadi u procvat jeftinih narodnih kuhinja, što je i svrha našeg današnjeg bazara.“ Brigadni general predložio je da ispiju „za silu pred kojom je čak i artiljerija nemoćna“, i svi su počeli da se kucaju sa damama. Bilo je veoma, veoma veselo!

Kada su Anju pratili kući, već je svitalo i kuvarice su išle na pijacu. Razdragana, pripita, puna novih utisaka i umorna, ona se svukla, svalila se u postelju i odmah zaspala...

Oko dva sata po podne probudi je služavka i reče joj da je gospodin Artinov došao u posetu. Ona se žurno obuče i pođe u gostinsku sobu. Uskoro posle Artinova stigla je njegova svetlost da zahvali na učešću u dobrotvornom bazaru. Gledajući je laskavo, neprestano mrdajući usnama, poljubio joj je ruku i zamolio da mu dozvoli da je može opet posetiti, a kada je otišao, Anja je ostala da stoji nasred gostinske sobe – bila je zadivljena i očarana i nije mogla da veruje da se ta promena u njenom životu, ta iznenađujuća promena odigrala tako brzo. Upravo u to vreme ušao je i njen muž, Modest Aleksejič... Sada je i on pred njom stajao sa onim istim laskavim i ropski poniznim izrazom na licu, koji je ona kod njega toliko puta zapazila u prisustvu moćnih, uglednih ličnosti i, uverena da joj ništa za to neće biti, ona sa zanosom, gnevom i prezirom, izgovarajući razgovetno svaki glas, reče:

– Gubite se odavde, glupane!

Posle toga Anja više nije imala nijednog slobodnog dana, jer je učestvovala čas na izletima, čas u šetnjama, čas na raznim predstavama. Svaki dan vraćala se kući u praskozorje i spavala u gostinskoj sobi na podu, a zatim s uzbuđenjem pričala kako spava pod cvećem. Sada joj je trebalo mnogo novaca, ali ona se više nije bojala Modesta Aleksejiča, i trošila je njegov novac kao svoj. Više ga nije molila, a ni tražila, već mu je samo slala račune ili cedulje: „donosiocu isplatiti 200 r.“ ili „odmah isplatiti 100 r.“

O Uskrsu Modest Aleksejič je dobio Anu drugog stepena. Kada je došao da zahvali, njegova svetlost je odložila novine i još dublje se zavalila u naslonjači.